

ABANA'NIN BUCAK VE İLÇELİKLERİ

Hayati Tahsin YILMAZ

Dünya tarihinde **Abana** gibi bu denli yönetimiyle çok oynanan (köylük, bucaklık ve ilçelik arasında gidip gelen) bir başka yer olamaz!

(Güncelleme Ocak 2018)

Osmanlı Dönemi'nde Abana, "köy" ya da "bucak" durumundayken kimi kez **Ginolu**'ya, kimi kez **İstefan**'a, kimi kez **Ayandon**'a, kimi kez **Evrenye**'ye, son kez de **İnebolu**'ya bağlı görünüyor. Anılan bu yerler "ilçe" konumundadır(*)).

*) 21 Ocak 1779 (03.01.1193 H) tarihli **Osmanlı Arşivi'nde Abana**, Kastamonu'nun "**Sorkun**" İlçesi'ne bağlıdır: "Kaza dahilinde ailesi ile gezip masrafını ahaliye verdiren kadı ve naipler, namaz teftişi vesair isimlerle ahalden para topladıklarından, **Sorkun Kazası** civarındaki **Kinolu (Abana)** kasabası ahaliyelerinin şikayetleri" (Dosya 79, Gömlek 3916, Fon C..DH). Buradaki "Kinolu" **Ginolu**'dur. **Sorkun**, 1866, 1867 ve tarihi verilemeyen daha önceki birçok arşivde de **Kastamonu**'nun ilçesidir. Burası **Daday**'ın 10 km Kastamonu yönündeki bugünkü **Sorkun** Köyü olabilir. **Osmanlı Arşivi** dışında **Sorkun**'un **Daday**'dan önce "**kadılık**" olduğu bilgisine ulaştık. Ayrıca **Daday**'ın bugünkü kimi köyleri ile **Sorkun** Kazası'nın kimi köylerinin adları örtüşüyor.

Nurettin Peker (1893), bucaklık (ve ilçelik) öncesi dönemde "**Abana** iskelesi ve köylerini **kadılık** ve **gezici naiblerle kır serdarları-zaptiyeler** yönetmekte" olduğunu söylüyor (AG, 15 Nisan 1978). (**Kadılık**: kimi "dava"lara bakan "mahkeme"si olan yer).

Bulabildiğimiz en eski kaynak 1530 (937 H) tarihlidir ve o zaman **Abana** Köyü **Ayandon** İlçesi'ne bağlıdır:

937 H (1530) tarih ve "438 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri"nin "Defteri Hakani Dizisi, No 1"de (TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No 20, Ankara, 1994), **Abana** Köyü'nün **Ayandon** İlçesi'ne bağlı olduğu görülüyor. Bu tarihte (1530) Kastamonu "**İiva**"dır(*) ve ilçeler **Araç**, **Taşköprü**, **Boyovası** (Boyabat), **Durağan**, **Daday**, **Hoşalay** (Doğanyurt), **Sinop**, **Küre**, **Göl**(**) ve **Ayandon**'dur. İsmail Hakkı Şener'den (1944) aldığımız bu "Anadolu Defteri"nde yazılı (1530'dan beri adı değişmeyen ve 1945'te **Abana İlçesi**'ne bağlı) köylerden 1530'da **Ayandon**'a bağlı olanlar: **Abana**, **Maca**, **Yaylas**, **Keti**, **Elmaçukuru** ve **Kızılcaelma**. 1530'da **Küre**'ye bağlı olanlar: **Ambarcı**(lar), **Arza**, **Çerçili**, **Güde**, **Şeyhşaban** ve **Yunarı**.

*) Buradaki "**İiva**" (sancak), "**İl**" anlamındadır. Anılan kitaptaki "**1530 Tarihinde Anadolu Eyaleti**" adlı harita altbaşlığında "**Kütahya**, **Kara-Hisar-ı Sâhib** (Afyon), **Sultan-Önü** (Eskişehir), **Hamid** (Isparta), **Ankara**, **Bolu**, **Koca-İli**, **Kastamonu** ve **Kengiri** (Çankırı) livaları" deniliyor.

***) Buradaki "**Göl**" büyük olasılıkla bugünkü "**Gölköy**"dür. 1530'daki "**Göl Kazası**" ile bugünkü **Kastamonu**'nun kimi köy adları örtüşüyor: **Çiğil**, **Eşen**, **Göçen**, **Kayalı**(ca), **Küçüksu**, **Numan**(lar), **Saray**(cık) ve **Sariömer**. Yukarıda anılan "**Sorkun**" da **Göl**'ün bir köyü.

Osmanlı Arşivleri'nde ve çoğu öteki belgelerde **Abana**, çoğu kez büyük bir yer gibi yalın olarak (**İnebolu**'ya ya da **Kastamonu**'ya bağlı olduğu; köy mü, bucak mı, ilçe mi olduğu belirtilmeden) anıldığından, işimiz zor oluyor.

Örneğin, **Necdet Ertuğ**'un, "Osmanlı Döneminde İstanbul Deniz Ulaşımı ve Kayıkçılar" yapıtında **Abana**, 1700'lü yıllarda da büyük bir yer gibi yalın olarak anılıyor. **İstanbul**'daki kayıkçılar arasındaki **Abanalı**ların sayısı ön sıralardadır.

1792 yılında **İstanbul "Üsküdar Büyük İskele ve Mumhane iskeleleri"**ndeki kayıkçıların kökeni:

"Çerkeş 109, Abana 70, Üsküdar 62, Kengiri (Çankırı) 11, İnebolu 8(*).

*) Necdet Ertuğ, Osmanlı Döneminde İstanbul Deniz Ulaşımı ve Kayıkçılar (TC Kültür Bakanlığı Yayınları, sayfa 68). İsmail Hakkı Şener'den aldığımız bu yapının başka yerlerinden de **Abanalı kayıkçıların** sayısını gösteren alıntılar verelim: **Ayazma İskelesi** (1792): **"Üsküdar 11, Abana 10, İnebolu 8, Tosya; Zaferanbolu** (Safranbolu) ve **Boyabad 6'sar...**" (s 68). **"Unkapanı İskelesi** (1792): **Erzincan 31, Karaağaç 13, Abana 7, Şehri (?) 6"** (s 70) ve **Unkapanı İskelesi** (1751): **"Hasköy 5, Abana 3, Kemâh; Kastamonu; Azapkapı ve Bartın 1'er"** (s 71).

Hüseyin Avni Şanda (Trabzon 1902), **"Türkiye'de İlk Müteşebbis Tacirler: Armatörler"** çalışmasında, padişahların yetkilendirdiği "fermanlı tacirler" arasına **Abanalıları** da koyar:

"Fermanlı armatörler, Gemiciler Loncası içinde yer alırdı. Gemiciler Loncası'nda büyük ve küçük gemi işletenler, mavna, sandal sahipleri ve 'fermanlı tüccar' statüsündeki armatörler de vardı. **İstanbul** limanındaki bu tür esnafın çoğu da **İnebolu, Abana, Evrenye** gibi İstanbul'a yakın yerlerden göç etmiş kisilerdi" (Ticaret Odası Dergisi, Ocak-Mart 1972, İstanbul, s 66).

7 Nisan 1837 (01.01.1253 H) tarihli Osmanlı Arşivi'de **Abana, Kastamonu Sancağı, Bolu Eyaleti'**ne bağlı görürüyor.

1844-1845 (1260-1261 H) tarihli, **"Osmanlı Temettuat Defterleri"**nde de **Kastamonu, Bolu Eyaleti'**ne bağlıdır(*): Bu belgede **"Bolu Eyaleti, Ginolu Kazası"**na bağlı kimi köylerin adı geçiyor: **Evraniyye** (Evrenye), **İlişi, Bayramgazi, Dağköyü, Sinciros** (Sarıçiçek), **Yemeni, Mamlay** (Kavakören) ve **Çatalzeytin** "divan"ları (köy). Bu belgede kıyılarımızdaki **Amasra** ve **Ginolu**'dan başka **İstafan** ve **Ayandon** kazalarının (ilçe) da adı geçiyor. 40 parça olduğu belirtilen bu "temettuat defterleri"nin tümüne ulaşamadık (temettuat'ın yaklaşık anlamı "vergi toplamak"tır).

Tanzimat başlarında (1839 sonrası) ilimizin **Bolu**; ilçemizin de **Ginolu** olduğuna ilişkin bir belge var elimizde. H 1260-1261 (1844-1845) tarihli, bu **"Osmanlı Temettuat Defterleri"**nde, **"Bolu Eyaleti, Ginolu Kazası"**na bağlı kimi köylerin adı geçiyor: **Evraniyye** (Evrenye), **İlişi, Bayramgazi, Dağköyü, Sinciros** (Sarıçiçek), **Yemeni, Mamlay** (Kavakören) ve **Çatalzeytin(*)** "divan"ları (köy). Temettuat'ın yaklaşık anlamı "vergi toplamak"tır.

*) Maliye Nezareti, Temettuat Defterleri Kataloğu, cilt 2'de de şöyle deniliyor: **"Ginolu Kazası, Yemeni, Çatalzeytin ve Mamlay** divanlarında mukim İslam ahalinin emlak, arazi ve temettuatını mübeyyin defter " (s 68, genel sıra 3741) Said Öztürk de (Türkiye'de Temettuat Çalışmaları), Hicri 1260-61'de (1844-45) **İnebolu, Ginolu, Ayandon** ve **İstafan** Bolu Eyaleti'nin (Kastamonu Sancağı) ilçeleri olduğunu vurguluyor (Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Türk İktisat Tarihi 2003, Cilt 1 Sayı 1).

*) 1462'de **Candarogulları Beyliği** sonlandırılarak **Osmanlı Devleti'**ne geçen **Kastamonu, "sancak"** olarak, merkezi **"Kütahya"** olan **"Anadolu Eyaleti"**ne bağlandı.

1836'da **Kastamonu**, 6 Eyaletten (müşirlik) biri olan **"Ankara"**ya bağlandı. **"Ankara Müşirliği, Ankara, Çankırı, Kastamonu, Viranşehir** (Safranbolu) ve **Çorum** sancaklarından oluşuyordu. 1842'de **Kastamonu, "Bolu Eyaleti"**ne bağlandı (sancaklar **Kastamonu, Viranşehir, Koçaeli** ve **Bolu**). 1846'da **Kastamonu** "Eyalet" olur. **Kastamonu Eyaleti'**nin sancakları: **Kastamonu, Bolu, Sinop** ve **Kengiri** (Çankırı). **Kastamonu Eyaleti Merkez Sancağı'**nin ilçeleri: **Kastamonu Merkez, İnebolu, Safranbolu, Tosya, Taşköprü, Araç, Daday** ve **Cide**. 1867'de "eyalet" adları "vilayet"e (il) dönüştürüldü. İlk dönemlerde "kaza"lar (ilçe) "idari" değil, "adli" birimdir ve "kadı"lar yönetir. O dönemlerin "nahiye"si (bucak) de "idari" olmayıp, "köylerin en büyüğü"dür. O dönemlerde sancak yöneticilerine "kaymakam"; ilçe yöneticilerine "müdür" de deniliyordu (Ferhat Kütüklü-Kamil Tunoğlu, Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kastamonu, İstanbul 2012, s 19 ve 129).

Bu yapıtta (yukarda) 1842 ile 1846 arasında ilimizin **Bolu Eyaleti'**ne bağlı olduğu yazılı.

Abana'nın, 2'si "ilk ilçelik"leri olduğunu sandığımız 1795, 1796 ve 1808 tarihli 3 Osmanlı Arşivi'ne bakalım.

1- 17 Kasım 1795 (05.05.1210 H):

"Abana Kazası Ortasama Karyesi camii imamet ve hitabetinin İbrahim Halife'ye tevcihi" (Dosya 1460, Gömlek 24, Fon Kodu HAT).

Sorgulayacağımız ikinci **Osmanlı Arşivi'nde Abana "köy"dür.**

2- 29 Haziran 1796 (23.12.1210 H):

"Keynolu (Abana) Kazası'nın Arnasma Karyesi'nde bulunan Hacı Ali Ağa Camii'nin hitabet cihetinin nısf hissesine yapılan müdahelenin meniyle mezkur hitabet cihetinin İbrahim Halife'ye tevcihi" (Dosya 1461, Gömlek 41, Fon Kodu HAT).

3- 27 Şubat 1808 (29.12.1222 H):

"Abana Kazası'na bağlı Artasma Karyesi'ndeki el-Hac Velizade, el-Hac Ali Ağa ve el-Hac Hasan Ağa Camii hitabet cihetinin İbrahim ve Salih Halifelere tevcihi" (Dosya No:1461, Gömlek 41, Fon Kodu HAT).

Şimdi bu üç arşivi yorumlayalım: İkinci arşivdeki **"Keynolu"** kesinlikle **"Ginolu"**dur. Buradaki **Abana'nın** ayrıç içinde yazılması (başka arşivlerde de gördük), Abana'nın daha önce ilçe olduğunu vurguluyor (7 ay önceki birinci arşivde ilçedir). Bu arşivlerde geçen **"Artasma"** ve **"Arnasma"**, kanımızca bugünkü **"Ağnasma"**dır (Ağnasma ile Haciveli Çarşısı arasında "Haciveli Konağı=eski ilkokul" var). Birinci arşivdeki **"Ortasama"** da büyük olasılıkla **"Ağnasma"**dır. İki arşivde **"Hac Ali Ağa"** camisi; Üç arşivde de **"İbrahim Halife"** geçiyor (bizce buradaki **"halife"**nin anlamı **"imam"**dır).

"Haciveli" adı, son iki arşivde geçen caminin (**Velizade, el-Hacı Ali Ağa**) adından kaynaklanıyor olabilir.

Cami adlarının karışıklığına örnek için 25 Ağustos1847 (12.09.1263 H) tarihli Osmanlı Arşivi: "Tevcih, imamet, hitabet, Hasan ibn İsmail , Osman ibn İsmail, Ahmed ibn İsmail, Keşanlıoğlu el-Hac Hüseyin ve el-Hac İsmail Camii Vakfı (**Abana Karyesi, İnebolu**)" (Dosya 81, Gömlek 9, Fon EV.BRT).

Bu bölümde **Evrenye** çok geçecek. Aşağıdaki arşiv **Evrenye'nin** ilk ilçeliğinin belgesi olabilir.

Osmanlı Arşivi 25 Mayıs1804 (14.02.1219):

"Haremeyn imaretlerine ve sekban fırınlarına ait **İbrail**'den satın alınıp Tomarabad iskelesinden sefine ile **İstanbul'a** nakil edilirken **Örenye Kazası**(*), önünde kazaya uğrayan buğdayların ahaliye satıldığı"* (Dosya 270, Gömlek 11081, Fon Kodu C..ML).

*) Buradaki **"Örenye"**, **"Evrenye"**nin de adıdır (başka arşivlerde de göreceğiz). Ama geminin (sefine) **Romanya'nın İbrail** (Braila) kentinden **İstanbul'a** giderken **Evrenye'de** kazaya uğraması us'umuzu karıştırdı. 30 Haziran 1787 (14-09-1201 H) tarihli arşivde, Edirne'de (Paşa Sancağı) bir **"Evrenye Nahiyesi"** bulunduğu görülüyor. O "Evrenye" Karadeniz kıyısındaysa, bu "Örenye Kazası", o "Evrenye Nahiyesi" olabilir!

11 Ekim 1826 tarihli arşivde (09.03.1242 H) bir **Abana ilçesi**" var (Bu **"Abana"**nın **"Bizim Abana"** olduğundan kuşkuluyuz):

"Abana Kazası'na bağlı **Kermet Karyesi'nde** bulunan Şeyh Celay Camii Hatibi Hüseyin Halife'nin vefatıyla mahlul hitabet görevinin Süleyman Halife'ye tevcihi" (Dosya 1569, Gömlek 21, Fon Kodu HAT).

9 Mayıs 1834'te (29.12.1249 H) **Abana** kesin ilçedir. Bu arşivde Ünye, **Abana**, Gidros (Gideros-Cide) ve Filyos ilçelerinden, tüfeklere kundak (kabze) yapılmak için ceviz ağacı isteniyor:

"Tüfenkhanede yapılmakta olan harbelü alatıma tüfenklerine kundaklık için

Kastamonu Sancağı'nda **Ünye, Abana, Gidros** ve **Filyos** kazalarından çürük çarık, eğri ve çarpık olmamak ve gayet temiz ve budaksız olmak üzere iki bin iki yüz adet ceviz levhalarının mübayaa ve tüfenkhaneye gönderilmesi için emir yazılması" (Dosya 453, Gömlek 18897, Fon C AS).

09 Ocak 1848'de (29.12.1260) ilçe **Evrenye**'dir:

"Kastamonu Sancağı'nın **Evrenye Kazası**'nda Salgancı Mehmed Reis'teki alacağı'nın tahsili hususunda, sancak müdürüne emirname yazılmasını isteyen kutucu esnafından Mustafa'nın arzuhali" (Dosya 8, Gömlek 8, Fon A.}DVN).

21 Mayıs 1848'de (17.06.1264 H) de **Evrenye** ilçedir:

"**Kastamonu** Sancağı'nda kain **İvranya** Kazası sakinlerinden olup, Dersaadet'e mürurları için ruhsat isteyen Hüseyin'in zevcesi Kezban'ın, oğlu İsmail'in ve Kerimesi Aişe'nin vergi ve memleketçe mahzurdan salim olup olmadığının bildirilmesi hususunda Kastamonu Valisi'ne şukka" (Dosya 270, Gömlek 11081, Fon C.ML).

Abana 1849 ve 1850'de ilçedir.

Osmanlı Arşivi 28 Eylül 1849 (10.11.1265 H):

"İsmail ve Kardeşi İbrahim'in **Sinop**'un **Abana** Kazası'na bağlı **Elmaçukuru**'nda sahip oldukları dağ ve tarlaları Dilsizoğlu Osman zabt etmek istediğinden, haklı olanın ortaya çıkarılmasına dair Sinop Kaymakamı'na şukka" (Dosya 19, Gömlek 56, Fon A.}MKT.DV).

Osmanlı Arşivi 21 Eylül 1850 (14.11.1266 H):

"**Kastamonu**'nun **Abana Kazası**'ndan olup **Tophane**'de sakalık yapan İsmail'in, **Cideli** Rençber Tahir'i yaralama suçundan üç ay prangaya vurulmasına dair meclis mazbatası" (Dosya 32, Gömlek 21, Fon A.}MKT.MVL).

1851'de **Abana** bucak ya da ilçedir: 4 Temmuz 1851 (04 N 1267 H) tarihli arşivde "**Eski Abana Müdürü**"nden (Esbak Abana Müdürü) söz ediliyor. Buradaki "müdür"ün, "bucak müdürü" (kimi kez de "kaymakam") anlamında kullanıldığını biliyoruz.

1 Temmuz 1857'de (09-11-1273) **Evrenye** ilçedir:

"**Evranıye Kazası** Göde Köyü'nde Fatma Hatun'un ev ve arsasına müdahale eden Havva Hatun'un müdahalesinin men'i" (Dosya 110, Gömlek 94, Fon A.}MKT.DV).

10 Ağustos 1859'da (11.01.1276 H) da **Abana** ilçedir:

"**Abana Kazası** Almaçokoru Karyesi sakinelerinden Fesli Şerife'nin uygunsuz davranışlarından dolayı zevciyle birlikte köyden ihracı" (Dosya 139, Gömlek 99, Fon A.}MKT.DV).

1861'de ilçe **Evrenye**'dir.

Osmanlı Arşivi, 28 Nisan 1861 (17.10.1277 H):

"**Sinop** Sancağı **Evrenye Kazası**'ndan ve Asakir-i Bahriye çavuşlarından Abdullah Ağa'nın kardeşi Halil'i, Esirci Lüleci Mehmed Ağa **Mısır**'a kaçırıp Abbas Paşa'ya satmış olduğundan, Halil'in getirilip Abdullah Ağa'ya teslimi" (Dosya 187, Gömlek 87, Fon A.}MKT.DV).

30 Temmuz 1865'te (08.03.1282 H) ilçe **Abana**'dır:

"Kaptan Süleyman Ağa'nın Reis-i Sefine **Sinop**'ta **Abana Kazalı** Abdurrahman ile anlaşmazlığına dair arzuhali" (Dosya 478, Gömlek 15, Fon MVL).

17 Eylül 1873'te (24-07-1290 H) **Evrenye** bucaktır:

"**İnebolu**'ya bağlı **Ürine Nahiyesi** müdürlüğüne tayin olunan Mustafa Ağa'nın kefaletinin icrasıyla kefilin kimliğinin bildirilmesi" (Dosya 5, Gömlek 113, Fon YB..04).

12 Ekim 1873'te (19.08.1290 H) de **Evrenye** bucaktır:

“**İnebolu**'ya bağlı **Ürine** Nahiyesi müdürlüğüne tayin olunan Mustafa Ağa'nın kefaletinin icrasıyla kefilin kimliğinin bildirilmesi” (Dosya 5, Gömlek 113, Fon YB..04).

1873 tarihli “Osmanlı İmparatorluğu Coğrafya Sözlüğü”nde(*) **Abana**, **Sinop** “liva”sına bağlı bir yerleşim yeri olarak gösteriliyor (**Liva**: Osmanlılarda İl ile ilçe arasındaki yönetim birimi): “Türkiye'nin **Asya** yakasında, **Kastamonu** Eyaleti, **Sinop** Livası'na bağlı, **Karadeniz** kıyısında bir yerleşim yeri.” (Bu bilginin doğru olmadığını sanıyoruz. 1869 ve sonrasında ilçe **İnebolu**'dur).

*) Dictionnaire Géographique de L'Empire Ottoman, St. Petersburg, 1873.

6 Şubat 1875 tarihli (29.12.1291 H) Osmanlı Arşivi'nde **Abana** bucaktır:

“Mehmet İhsan Efendi, 1291 **İstanbul** doğumlu, **Abana** Nahiyesi Düyun-ı Umumiye Memuru Hamdi Efendi'nin oğlu(dur)” (Dosya 75, Gömlek 469, Fon DH.SAİDd).

4 Ağustos 1877'de (24.07.1294 H) de **Abana** bucaktır:

”**Abana** Nahiyesi'nde inşa olunan **mehteb-i rüşdiyye** bir muallim-i sani ile bir bevhabın (hademe) tayin edilmesinin ve mekteb için masarır-ı müteferrika tahsisine uygun görüldüğü” (Dosya 50, Gömlek 92, Fon MF.MKT).

13 Ocak 1878'de (09-01-1295 H) de **Abana** bucaktır:

“Tevcih, hitabet, berat, Ali ibn Mustafa, Mahmud ibn Ali, Senceros Karyesi Camii Vakfı (**Abana nahiyesi, İnebolu**)” (Dosya 260, Gömlek 3, Fon EV.BRT).

27 Haziran 1878'de (26.06.1295 H) bucak **Abana-Evrenye** karışımıdır:

“Vranya Nahiyesi'nin müdürlük merkezi olan **Abana İskelesi**'nde pazar kurulması talebi. (Maliye 5)” (Dosya 3204, Gömlek 16, Fon ŞD).

31 Ekim 1883 (29-12-1300 H):

“Geyveli nam-ı diğer **Abana Kazası'nda** sakin ve mütemekkin ahali-i İslamiyenin isimlerini kendi rızaları üzerine ba-irade-i seniyye tarh ve tevzi olunan vergilerin miktar ve müfredatını havi vergi defteridir. Defter yapışık olduğu için sahife numarası tahminidir. a.g.y.tt” (Gömlek 20769, Fon MAD.d).

“Abana” adının “**Geyveli**” olduğunu hiç duymadık. Arşivlerde de başka “Geyveli” yok! Bu arada arşivlerden, **Kütahya**'da 1776'da “**Arslan Abana**” adlı bir bucak olduğunu öğreniyoruz (bugünkü **Aslanapa** İlçesi). **Sivas**'ın **Akıncılar** ilçesi'ne bağlı **Göllüce** Köyü'nün eski adı **Abana**'dır. 1990'larda adı **Göllüce**'ye dönüşen bu **Abana** Köyü'nde “**Abana**” adlı bir “**gölet**” bulunuyor. Abana, **Hopa**'nın **Çamlık** Köyü'nde, içinde bir pınar da bulunan bir “piknik alanı”nın adıdır.

18 Ağustos 1574 (29.04.982) tarihli Osmanlı Arşivinde **Bulgaristan**'ın “**İslimye** Sancağı'nın **Aydos** Kazası'na bağlı bir “**Abana**” Köyü (karye) var.

1903'te **Vize** Kazası'nda (bugünkü Kırklareli) bir **Abana** Köyü var.

03 Şubat 1864'te (03.02.1864 H) **Gelibolu**'da (Çanakkale) da bir “**Abana**” köyü var.

Kırım'da **Sivastopol**'un (Akyar) 15 km güneydoğusundaki **Balıkova Dağları**'nın (Balaklava) Osmanlı'daki adı **Abana Dağları**'dır. **Evliya Çelebi** (İstanbul 1611) şöyle der: “Bunlar **Abana Dağları**'dır ki, **Anadolu**'nun **Sinop** ve **Rumeli**'nin **Gülkara** Dağları'ndan bu Balıkova Dağları görülür” (Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi, 11. cilt , İstanbul 1971, s 203. **Hayati Demirbaş**'ın (1931) bir anısı: “Benim, **Elektromekanik**'in de 400 bin liralık ortağı olan **Mehmet Yurtsever** adlı bir arkadaşım var. **Kırım Tatarları**ndan olan bu arkadaş **2. Dünya Savaşı**'nda **Almanlara** esir düşüyor. Sonra Türkiye'ye geliyor. O anlattı. Kırım'da tarlada çalışan

kadınlar ‘**Abana Abana / Kızını vermez yabana**’ diye türkü söylerlermiş” (özel söyleşi).

Tunus'un Akdeniz kıyısında, eski adı "Bône" olan **Abana** adlı bir kent var. **Suriye** ve **Ürdün**'de de birer “**Abana**” bulunuyor.

22 Temmuz 1886 (20.10.1303 H) tarihli Osmanlı arşivinde, “Memalik-i Devlet-i Aliyye'ye hicret eden” (Osmanlı Devleti'ne göç eden) “**Abana muhacirleri**”nden söz ediliyor.

Bir tür “**yıllık**” olan **Kastamonu Salnameleri** 1869'da çıkmaya başladı. İlk salnamede bucak **Evrenye**'dir (ilçe İnebolu).

1875, 1877 ve 1878'deki **Abana**'nın bucaklıklarına **Kastamonu Salnameleri**’nde rastlayamadık (kimbilir bu bucaklıklar yıl içinde olmuş ve salnamelere yansıtılmamıştır).

Salnameye göre Abana, **1882**'de (1299 H) **İnebolu**'ya bağlı bir “**bucak**”tır(*).

*) **Kastamonu salnamelerini İsmail Hakkı Şener** (1944) ve **Mehmet Köse**'nin (1926) yardımlarıyla taradık. **İstanbul Beyazıt, İstanbul Belediyesi** ve **Kastamonu Devlet** kitaplıklarında salnamelerin tümü yok (Kastamonu'da kimileri çeviri için verilmiş, geri gelmemiş). 1298 H (1881) tarihli salnamede Abana, **İnebolu** İlçesi, **Evreniye** Bucağı'na (Evrenye) bağlıyken; bir yıl sonraki 1299 H tarihli salnamede **Abana, İnebolu** İlçesi'ne bağlı bir **bucak** olarak görünüyor. **Evrenye, Abana**'ya bağlı bir köy durumunda. Bu tarihte **Küre** de **İnebolu**'nun bucağı. Doğumuzdaki ilçe de **İstefan**'dir. 2000 yılından önce durum karışık ve Abana'nın 1945 yılından önceki ilçelikleri de bilinmiyordu. Örneğin Arkeolog **Ahmet Gökoğlu**, Abana'nın “H 1284 (1868) yılında **İnebolu**'nun bir nahiyesi” olduğunu yazıyor (Paflagonya, 1952, s 20). **Nurettin Peker** (1893) de “**Sultan Mecit**'in ilk yazılı anayasası olan **Tanzimat Fermani**'nin okunduğu 1839 yılında başlayan örgütlenmeler süresinde 1864 tarihli Vilâyet Nizamnamesi gereğince, **Abana**'da da belirli bir kadro ile nahiye müdürlüğü kurulmuştur” diyor (AG, 15 Nisan 1978).

Nurettin Peker (1893), **Zonguldak**'ın(*) da **Abana** ile beraber bucak olduğunu belirtiyor (AG 15 Nisan 1978).

*) Kaynaklarda 1900'den önce **Zonguldak**'ın bucak olduğuna ilişkin bilgi bulamadık. Meydan Larousse (1998), “**Fatih** döneminde **Amasra**'nın **Cenevizliler**'den alınması üzerine (1459) **Zonguldak** bölgesi tamamen **Osmanlı** yönetimi altına girdi” dedikten sonra Zonguldak'ın, **Ereğli** İlçesi'ne bağlı bir köy durumundayken 1899'da ilçe olduğunu belirtiyor. Ana Britannica'nın (1992) görüşü de böyle. **Zonguldak Valiliği**'nin internet sitesinde **Zonguldak**'ın ne zaman ilçe olduğuna ilişkin bilgi yok (2013). Anılan sitede ilin yönetsel (köy-bucak-ilçe-il) geçmişi üzerine yalnızca şu bilgiler var: “TBMM Hükümeti, 20 Nisan 1920'de **Devrek, Ereğli, Mudurnu, Bartın, Göynük** ve **Zonguldak**'ı **Bolu** Bağımsız Mutasarrıflığı'ndan ayırarak, **Kastamonu** vilayetine bağladı. 14 Mayıs 1920'de de **Zonguldak Kazası** mutasarrıflık haline getirilerek, Kaza Kaymakamı Ahmet Cevdet Bey **mutasarrıf** vekili olarak görevlendirilmiştir. TBMM'nin ilk mutasarrıflık yaptığı ilçe olarak tarihdeki yerini alacaktır. Türkiye Cumhuriyetinin İlk İli **Zonguldak**; 1 Nisan 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 60. maddesine göre sancaklar kaldırılınca, **Zonguldak** bağımsız mutasarrıflığı, vilayet yapılmıştır.” Oysa “1967 **Zonguldak İl Yıllığı**”na bakılsa, 1899'dan 1967'ye dek görev yapan kaymakam ve valilerin adları görülecektir! Osmanlı Arşivleri'nde yaptığımız araştırmada **Zonguldak**'ın 1899'dan sonra da bucak ve köy olduğunu görüyoruz. İşte sonuçlar: Zonguldak **köy** olarak 1887-88'de **Bartın**'ın **Çarşamba** Bucağı'na (Çaycuma), 1998-1899'da **Ereğli** İlçesi'ne, 1892-97'de **Hamidiye** İlçesi'ne (Devrek), 1898'de **Ereğli** İlçesi'ne ve 1899'da **Hamidiye** İlçesi'ne bağlıdır. 1899'da ilçedir. 1900'de **ilçeyken** önce **bucak**; sonra **il** ve yeniden **ilçe** olur. 1901'de ilçelikten bucaklığa düşer ve yeniden ilçe olur. 1903'te **Hamidiye** İlçesi, **Çarşamba** Bucağı köyüdür. 1907'den 1919'a dek ilçe; 1919'da bucaktır Bu dönemde Zonguldak bölgesi “**Kastamonu** Vilayeti **Bolu** Sancağı”na bağlıdır.

Adının açıklanmasını istemeyen bir **Bozkurtlu**:

“**Sultan Abdülhamit**'in **Haznedar Paşası**'nın odacısı **Bozkurtlu**muş ve hazinenin anahtarı ondaymış. Bu odacı bir kış günü Bozkurt'tan aldığı bir haber üzerine buraya geliyor. Yanlışlıkla hazinenin anahtarını da getiriyor. Bu anahtar için bir savaş gemisi yollanıyor. **Abana**'da karaya çıkıp **Hacıyüzbaşı Ahmet**'le (1839) görüşüyorlar. Hacıyüzbaşı odacıyı tanımasına karşın, gelen paşanın **Bozkurt**'a geçmesini her nasılsa engelliyor. Paşa, Hacıyüzbaşı'nın konukseverliğinden hoşnut

oluyor ve **İstanbul**'a dönünce Abana'nın bucaklık kararı geliyor. Bu yüzden Bozkurtlular, 'Bizim yüzümüzden Abana bucak oldu' der" (özel söyleşi).

Ruhi Taner (1931):

"Dedem **Hacıyüzbaşı Ahmet** (1839) burayı nahiye (bucak) yapıyor. Hükümet yapısı ve PTT için hükümete yer vermiş. Tapuda böyle bir kayıt var. Bugün bu iki yapının yerinde postane var" (özel söyleşi).

1882'deki **Abana Bucağı**, bugünkü **Bozkurt, Çatalzeytin** ve **Evrenye**'yi de içine alan 84 köyden (muhtarlık) oluşuyordu. 1882'de Abana Bucağı'nda **belediye** de vardı.

Osmanlı Arşivleri'nde gezinmeyi sürdürüelim:

Arşivlere göre 14 Ekim 1884'te (24.12.1301 H) **Evrenye** bucaktır.

"**Örenye nahiyesi sakinlerinden** Hacı Mustafa ve oğlu Mehmed'in zulmünden şikayet eden ahaliden Mehmed ve arkadaşlarının arzuhalinin tahkiki."(Dosya 1345, Gömlek 89, Fon DH.MKT).

14-09-1885'te (05.12.1302 H) bucak **Abana**'dır,

"**Abana** Nahiyesi'ndeki Çatalzeytin İskelesi'nde muhterik olan ebniye ve dükkanların yeniden inşası için sarf olunacak kerestenin orman vergisinden muafiyeti (Ticaret 1)" (Dosya 1179, Gömlek 16, Fon ŞD).

24 Ekim 1886'da (26.01.1304 H) da bucak **Abana**'dır:

"**Kastamonu** Vilayeti **İnebolu** Kazası **Abana** Nahiyesi ahalisinden olup Mabeyn-i Humayun'da müstahdem olanlardan ticaret vergisi talep olunduğuna dair ahali tarafından yapılan şikayetin vilayete bildirilmesi" (Dosya 1374, Gömlek 35, Fon DH.MKT).

12 Aralık 1886'da (16.03.1304 H) **bucak** olarak **Evrenye**'yi görüyoruz:

"**İnebolu** Kazası'na mülhak **Evrenye** Nahiyesi ahalisinden Topaloğulları Hacı Mustafa ve Mehmet Yazıcı ve avanesinin mezkur nahiye ahalisine mezalim yaptıkları şikâyetinin tahkiki ve gerekenin ifası" (Dosya 1384, Gömlek 90, Fon DH.MKT).

3 Mayıs 1887'de (09.08.1304 H) bucak **Abana**'dır:

"**İnebolu**'ya bağlı **Abana** Nahiyesi ahalisinin emlak ve arazilerine ait temettü vergilerinin affedilmesi talepleri" (Dosya 1417, Gömlek 18, Fon DH.MKT).

15 Mayıs 1887'de (21.08.1304 H) **Evrenye** bucaktır:

"**İnebolu**'nun Nahiyesi'nde bulunan bir mahal hakkında ahali tarafından verilen arzuhalin gereğinin ifası" (Dosya 1420, Gömlek 28, Fon DH.MKT).

25 Temmuz 1887'de (4.11.1304 H) de **Evrenye** bucaktır:

"**İnebolu**'nun **Örenye** nahiyesinden ve mavnacı esnafından pekçok kişinin, kendileri ticaret için Dersaadet'te buldukları halde yol inşasıyla mükellef tutulup, bedelen para talebiyle ailelerine baskı yapıldığına ilişkin şikayetin tahkik olunarak, ortaya çıkacak duruma göre gereğinin yapılması" (Dosya 1434, Gömlek 46, Fon Kodu: DH.MKT).

27 Temmuz 1887 (06 .11.1304 H):

"**İnebolu**'nun **Avranya Nahiyesi**'nde bulunan bir mahallenin Ağa Mahallesi namıyla diğer mahallelerden tefrik edildiğinden vergi sergilerinin de tefrik edilmesi gerektiği" (Dosya 1434, Gömlek 110, Fon DH.MKT).

8 Ağustos 1887'de (18.11.1304 H) bucak **Abana**'dır:

"**İnebolu**'nun **Abana** Nahiyesi'ne bağlı **Elmaçukuru** Köyü'nün harab olmuş olan sıbyan mektebinin iane veya Evkaf Nezareti'nce inşasının icab ettiği" (Dosya 94, Gömlek 108, Fon MF.MKT).

06 Kasım 1888 (02.03.1306 H):

“**Abana Nahiyesi**’nin Çatalzeytin Karyesi’nde yeniden jandarma bulundurulmasının istida edildiği” (Dosya 1561, Gömlek 71, Fon DH.MKT).

13 Kasım 1888 (09.03.1306 H):

“Emeklilik talebinde bulunan **Abana Nahiyesi** Müdürü Ahmed Hamdi Efendi’nin tercüme-i hal varakasında belirtilen hizmetlerden sadece Kastamonu Vilayeti’nce tasdikli memuriyetlere dair kayıt bulunduğundan hazırlanan hizmet cedvelinin gönderildiği” (Dosya,1564 Gömlek 11, Fon DH.MKT).

01 Temmuz 1889 (03.11.1306 H):

“Abana Nahiyesi Müdürü Ali Fevzi Efendi’nin eşi Kamile’nin nafakasının verilmesi talebinin değerlendirilmesi” (Dosya 1633, Gömlek 109, Fon DH.MKT).

13 Ocak 1890’da (21.5.1307 H) **Evrenye** bucaktır:

“Kastamonu Vilayeti **Evrenye** Nahiyesi’ne bağlı **Zaviye** Köyü ahalisinden Yüzbaşıoğlu Hacı Ahmed Ağa’nın zulüm yaptığına dair şikayetin tahkiki ve gerekenin ifası” (Dosya 1689, Gömlek 24, Fon DH.MKT).

Abana 10 Eylül 1890’da (25.01.1308 H) bucaktır:

“**İnebolu** Kazasının **Abana** Nahiyesi **Zaviye**(*) Divanı Muhtarlığı’ndan çıkarılmış olan Ömer **Ağazade Hasan Reis**’in hala muhtarlık yaptığı, bu hususta gerekenin yapılması” (Dosya 1759, Gömlek 116, Fon Kodu DH.MKT).

*) Yukardaki iki arşivde “**Zaviye**” var. Tarihsel belleğimiz çok zayıf. İkinci arşivde sözü edilen **Ömer Ağazade Hasan Reis**, Abana Belediye Başkanı **Mehmet Şensoy**’un (Öztürk, 1891) dedesidir ve bu durumda anılan “**Zaviye**” Köyü **Yakabaşı** (Yaylas) olmalıdır. Yakabaşı’nda bizim (HTY, 1933) de **Ömer Ağa**’dan geçme, ekip biçtiğimiz tarlalarımız vardı. **Yalçın Gürsoy**, “Bizim **Yakabaşı**’nda **Ömer Ağa**’dan kalma yerlerimiz vardı. Ekip biçtirirdik. Benim eşekle en az 10 kez **Yakabaşı**’na gidip geldiğim oldu. Mısır-buğday getirirdik” diyor (özel söyleşi). **Sedat Direk** (1941) de, “**Ömer Ağa**’nın **Yaylas-Badımana**’daki evini Babam **Mirasyedi** (Ahmet Direk, 1900) satın alıyor. Bizim bugünkü evin keresteleri o evkindendir” diyor (özel söyleşi). Birinci ve üçüncü arşivde anılan “**Yüzbaşıoğlu Hacı Ahmet**”in **Kuğu** Köyü (Çatalzeytin) **Çiftlik** Mahallesi kökenli olduğunu biliyoruz. **Kuğu** ile **Yakabaşı** arasında tek bir köy var: **Denizbükü**. Elimizde bu denli kanıt bulunmasına karşın, **Zaviye**’nin bugünkü yerini belirleyemedik! 1896 (1314 H) Kastamonu Salnamesi’nden aldığımız Abana’nın 84 köyü arasında **Zaviye** yok.

14 Ekim 1890’da (29.02.1308 H) **Abana ilçedir**:

“**Abana Kazası İneye Doğanı** Karyesi camii hatibinin mahdumu müteveffa Salih Efendi’nin yetimlerine maaş tahsisi talebi” (Dosya 1770, Gömlek 59, Fon DH.MKT).

08 Aralık 1890’da (25.03.1308 H) Abana bucaktır:

“**Abana Nahiyesi Zaviye** karyesi ahalisinden **Yüzbaşıoğlu Hacı Ahmed Ağa**’nın zulmünden şikayet eden Mustafa’nın telgrafı üzerine tahkikat icrası” (Dosya 1779, Gömlek 1, FonDH.MKT).

08 Aralık 1890 (25.04.1308 H):

“**Abana** Nahiyesi’ne tabi Bayramgazi Divanı ahalisinden Mahmud Efendi Oğlu Mustafa b. Ömer’in ikiz doğan çocuklarına mahalli belediyece maaş tahsis edildiği” (Dosya 1789, Gömlek 62, Fon DH.MKT).

Osmanlı Arşivi 16 Ocak 1892 (16.06.1309 H):

“**İnebolu**’da meydana gelen kıtlık nedeniyle halka dağıtılan zahirenin alımında kullanılmak üzere Menafi Sandığı’ndan alınan paraların mürur-ı zamanla oluşan faizinin affedildiğine dair Kastamonu Vilayeti’ne yapılan tebliğ üzerine bu miktarın sadece **Abana** Nahiyesi’ne ait olduğu **İnebolu** Merkezi ve **Küre** Nahiyesi’ne ait olan faizlerinde affedilmesinin talep edildiği” (Dosya 1912, Gömlek 106, Fon Kodu DH.MKT).

14 Temmuz 1892 (19.12.1309 H):

“**Abana Nahiyesi** müdürlüğüne tayin olunan Ali Rıza Efendi'ye tahsis olunan maaşın dört yüz kuruş yerine dört yüz seksen kuruş olarak tashihi” (Dosya 1971, Gönlek, 99, Fon DH.MKT).

15 Ağustos 1892 (22.01.1310 H):

“Karyelerinin kaza merkezi olan İnebolu'ya uzak bulunmasından dolayı karyelerinde bir nüfus memuru istihdamıyla bazı ifadeyi havi **Abana Nahiyesi civarında** bulunan köy muhtarlarının arzuhalı (Dahiliye)” (Dosya 51, Gönlek 3777, Fon BEO).

2 Ekim 1892'de (10.03.1310 H):

“**Abana Nahiyesi**'ne bağlı köy ahalilerinin kaza merkezinin uzak olması dolayısıyla nahiyeye merkezine bir **nüfus memuru** tayin olunması veyahutta nahiyelerinin **kaza merkezi** haline getirilmesi talebi” (Dosya 2006, Gönlek 86, Fon DH.MKT).

10 Ekim 1892'de (18.03.1310 H) bucak **Özine**'dir:

“İnebolu'nun **Özine Nahiyesi**(*) Darsu Köyü Muhtarı Osman Ağa'nın suistimalinden dolayı tebdili” (Dosya 2009, Gönlek 2, Fon DH.MKT).

*) Buradaki **Özine** sözcüğü **Ezine**'ye (Abana Çayı) daha yakın. Burası **Abana, Harmason** gibi bir yer olabileceği gibi, **Evrenye** de olabilir. Evrenye'nin **Avranya, İvranya, Oranya, Oraniye Örenye, Örine, Ürine, Avrine, Evraniye, Evreniye ve Evreniyye, Vranya** gibi yazılışlarına da rastladık (12 Ekim 1847/02.11.1263 tarihli arşivde, bugünkü Makedonya'nın “Üsküp Sancağı'nda bir “**Evranya Kazası**” görülüyor). Bu yazılışları, arşivleri Türkçeye çevirmede coğrafya bilgisi kıt kişilerin de çalıştırılmasına bağlıyoruz.

27 Mart 1893'te (09.05.1310 H) bucak **Abana**'dır.

“Banaz Nahiyeye Müdürlüğü'nden **Abana Nahiyeye** Müdürlüğü'ne becayişi icra olunan Ali Rıza Efendi'nin, Banaz Nahiyeye Müdürlüğü'nden fazladan aldığı meblağın posta masrafıyla birlikte yeni maaşından kesilerek Kütahya Mutasarrıflığı'na gönderilmesi” (Dosya, 2026, Gönlek 9, Fon DH.MKT).

17 Aralık 1893 (30.07.1310 H):

“**Abana Nahiyesi**'ne nüfus memuru istendiğinden bahisle bu konudaki nizamnamede sarahat olmadığı ve ayrıca lüzumlu işler kaza merkezinde görüldüğü için nahiyeye nüfus memuru tayinine gerek olmadığı” (Dosya 2052, Gönlek 106, Fon DH.MKT).

Evrenye'nin “bucak” olduğu zamanlar **Abana**'nın “köy”e dönüştürüldüğü bilgisi (ya da tersi) yok. Biz öyle varsaydık. Elimizdeki veriler çok kısıtlı olduğundan ayrıntılara giremiyoruz. **Osmanlı Arşivleri** parça parça derlenip kullanıma sunulduğundan, önümüzdeki zamanlarda daha açık bilgilere ulaşabileceğiz.

Arşivlerin yalnızca “özet”ine “kolay” ulaşabiliyoruz. Bu da kimi “kuşku”lar oluşturuyor. Kitabımız (Abana Belgeseli) ikinci baskıya girmeden, kuşkulu bulduğumuz arşivlerin “özet”i yerine, tümüne ulaşarak kuşkularımızı giderebileceğiz.

En sağlam bilginin, **Kastamonu Salnameleri**'nde olması gerekiyor. Ama salname her yıl çıkmamış (1882 var, 1889 var. Arada çıkmamış). 34 yılda (1869-1903) 21 salname çıkmış. Salname çıkmayan yılların bilgileri sonraki yılların salnamelerinde yok.

Mustafa İhsan'ın 1891'de (1308 H) yayımladığı “**Posta Rehberi**”inde (İstanbul 1308/1891), “posta merkez”i (İnebolu) ve “bağlı olduğu yerler”i (mülhâkât) sayarken, hem **Abana**, hem de **Evrenye** bucak olarak gösteriliyor: “**İnebolu: Küre** (Küre-i Nuhas), **Abana** ve **Evrenye** nâhiye'leri” (s 17).

Ana Britanica'da (1992 baskısı) Abana, **Şemsettin Sami**'nin "**Kamusü'l-Alâmin**" yapıtının 1889 baskısına göre **Sinop**'un **İstefan** Kazası'na bağlı bir "nahiye" (bucak) olarak gösteriliyor.

Hacıbeyzade Ahmet Muhtar da 1896'da (1314 H) yayımladığı "**Osmanlı Memleketleri**" adlı yapıtında (İstanbul, 1314), **Abana** Bucacı'nı **Kastamonu Vilayeti, Sinop Sancağı, İstefan** Kazası'na bağlı gösteriyor (s 8).

Yukardaki iki kaynaktaki **Abana**'nın **İstefan**'a bağlı olduğunu gösteren bilgi iki bakımdan doğru olmayabilir. Birincisi, o tarihlerde bucak olan **Abana, İnebolu**'ya bağlıdır (İnebolu'nun son kez ilçe olduğu 1869'dan beri bucak **Evrenye** de olsa İnebolu'ya bağlıdır). İnebolu'nun sürekli (en son) ilçe olduğu 1869'dan önce zaman zaman **İstefan, Ayandon** ve **Ginolu**'ya bağlanmışız. (kimi kez bu ilçeler atlanarak doğrudan "**Sinop**"a bağlı olduğumuz belirtilmiştir. Sancak/liva olan Sinop da **Kastamonu** Vilayeti'ne, (1837-1848 arası **Bolu**'ya) bağlıdır. İkincisi, ikinci alıntıda 1896'da İlçe **İstefan** değil, **Ayancık**'tır (1893 ve sonrası). "**Abana**, günümüzde bile (2002) "**Sinop İli**"ne bağlı gösterilebiliyor: Başbakanlık Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı, "**Sinop** ili **Abana** İlçesi sakinleri, mağdur olduklarını belirterek, **SSK** ile sözleşmelerini iptal etmiş olan eczanelerin birikmiş alacaklarının ödenerek sözleşmelerinin yenilenmesini talep etmektedirler" (basbakanlik.gov.tr/-2002).

Tahir Sezen, "**Osmanlı Yer Adları**" yapıtında (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006), **Abana**'yı ve ayrıca içinde **Keynolu, Evrenya** ve **Aşağı Abana** olarak tanımladıktan sonra, yönetim durumunu şöyle veriyor: 1841'de **Sinop**'un kazası, 1865'te **İstefan**'ın nahiyesi, 1945'te **Kastamonu**'nun kazası, 1953'te **Bozkurt**'un nahiyesi ve 1968'de **Kastamonu**'nun kazası (s 3). Buradaki bilgilerin 1945 ve 1968 tarihlerindeki doğru; ötekiler yanlış ya da eksiktir.

12 Nisan 1893 (25.09.1310 H):

"Kastamonu Vilayeti İnebolu Kazası mülhakatından **Abana Nahiyesi**'ne merbut Hamidiye, Celebler ve Didi karyelerinin Çatalzeytun Divanı'ndan ayrılarak yeni divan teşkil" (Dosya 74, Gömlek 71, FonMV).

6 Temmuz 1893 (22.12.1310 H) :

"**İnebolu Kazası**'na tabi **Abana Nahiyesi** kurasının deruhte eylediği 1308 senesi aşarının ahali zimmetinde kalan alacağı'nın tahsili ve bunun tehirine sebep verenlerin tedibini havi Abana Taciri Mültezimi Harablos'un arzuhalı" (Dosya 232, Gömlek 17357, Fon Kodu: BEO).

7 Ekim 1893'te (27.03.1311 H) bucak **İlişi**'dir:

"İnebolu Kazası'nın **İliş Nahiyesi**'nde(*) bulunan geliri olmayan camilerin harab olduğu, bunların tamirine de muktedir olmadıklarından yeniden cami inşası hususunda nahiye ahalisinin istidaları (Dosya 289, Gömlek 21626, Fon Kodu BEO).

*) "**İlişi**"nin adı birkaç arşivde "**İliş**" olarak geçiyor. Örneğin 23 Şubat 1910 (12.03.1328 H) tarihli arşiv: "**Abana** Nahiyesi **İliş** İskelesi'nde bulunan Cemal Efendi'ye ait barakanın yıkılması" (Dosya 68/-1, Gömlek 38, Fon: DH.MUİ). **İlişi**, bir arşivde de "**İbiş**" olarak geçiyor.

29 Ekim 1893'te (19.04.1311 H) **Evrenye** bucaktır:

"**Örenye** Nahiyesi'nin **Hamidiye** Karyesi'nde cami ve mektep inşası talebinin **Kastamonu** Vilayeti'ne havalesi" (Dosya 160, Gömlek 5, Fon DH.MKT).

21 Kasım 1893'te (12.05.1311 H) bucaklık **Abana**'ya geçer:

"**Abana** Nahiyesi mültezimlerini himaye etmekle suçlanan **İnebolu** Kaymakamı hakkındaki şikayetin tahkikiyle neticenin bildirilmesi" (Dosya 171, Gömlek 37, Fon DH.MKT).

22 Mart 1894 (14.09.1311 H):

“İnebolu Kazası'nın **Abana Nahiyesi** aşarını iltizamda kanunsuz hareket eden Hramliyos ve Nikolaki adlı şahısların kaymakamca himaye edildiğine dair ihbarın tahkiki” (Dosya 218, Gömlek 37, Fon DH.MKT).

31 Mayıs 1894 (25.11.1311 H):

“**Abana Nahiyesi**'nin 1308 senesi Aşar Mültezimi Haralambos'un ahaliden aldığı fazla vergiden dolayı kanunun pençesinden kurtarılması melhuz bulunduğundan istitafı havi ahali vekili Veli imzalı telgraf. (Kastamonu 2)” (Dosya 1657, Gömlek 16, Fon ŞD).

20 Aralık 1894'te (22.06.1312 H):

“Ahaliye fazla aşar tarh ettiği mahkemece tespit edilen **Abana Kazası** Aşar Mültezimi **Haralambos**(*) ile onu himaye ettiği bildirilen kaymakam hakkında gerekli tahkikatın yapılarak neticesinin bildirilmesi” (Dosya 321, Gömlek 34, Fon DH.MKT).

*) Aşar Mültezimi (vergi kesenekçisi) Haralambos'un adı (**İnebolulu Tacir Haralambos Yasefidis**), kiminde “**İnebolu**'ya bağlı **Abana Nahiyesi Aşar Mültezimi**” olarak önceki ve sonraki arşivlerde de geçer. **Cemal Kaplan** (1943) da “**Köyüm Hamidiye**” çalışmasında (İstanbul 2004) **Haralambos**'tan söz eder : “Süleyman Ağa, kısa zamanda çevrede tanınan birisi haline geldi. **Harambolos** adındaki **Abanalı** kereste tüccarı ile ortaklık kurarak, kereste ticaretine başladı (...). İleriki yıllarda **Abana, Bozkurt, Küre** ve **Devrekani** mıntıklarının da aşar vergilerini topladılar.”

09 Eylül 1895 (19.03.1313 H):

“**İnebolu Kazası**'na merbut **Abana Nahiyesi**'nin üç yüz sekiz senesi aşar mültezimi hakkında vaki olan davalarının tedkik-i rüyeti hakkında nahiyeye mezkure ahali tarafından takdim olunan arzuhal. (Adliye; 46457)” (Dosya 680, Gömlek 50929, Fon BEO).

31 Mart 1896 (17.10.1313 H):

“İnebolu Kazası **Abana Nahiyesi** ahalsinin yemeklik zahireye ihtiyaçlarının nahiyeye emaneti aşar-ı zehayirinden ücreti harman mevsiminde alınmak üzere tavizen verilmesi” (Dosya 87, Gömlek 12, Fon MV).

10 Kasım 1898'de (25.06.1316 H) bucaklık sırası **Evrenye**'dedir:

“**İnebolu**'nun **Örenye Nahiyesi**'nin Namazgah Mahallesi'ndeki ikiz çocuklara maaş bağlanması” (Dosya 2132, Gömlek 5, Fon DH).

24 Haziran 1899'da (16.02.1317 H) bucak **Abana**'dır:

“**Abana Nahiyesi** Müdürü Süleyman Sırrı Efendi'nin bazı usulsüzlüklerde bulunduğu yapılan tahkikatla anlaşılmasına rağmen henüz herhangi bir işlem yapılmadığına dair ki mükerrer şikayetinde tahkik edilerek neticesinin bildirilmesi isteği” (Dosya 2215, Gömlek 32, Fon DH.MKT).

19 Kasım 1899 (15.07.1317 H):

“Gökçeabağ, **Abana, Amasra ve Azdavay nahiyeleri** müdüriyetlerine tayin edilen zevatın işe başlama, seleflerinin ayrılış tarihleri ve bu görevleri vekaleten yürütenlerin istihdam müddetlerini gösteren pusulanın bir suretinin gönderilmesi” (Dosya 2272, Gömlek 133, Fon DH.MKT).

25 Aralık 1899 (22.08.1317 H):

“**Abana Nahiyesi** Rüşdiye Mektebi Hüsn-i Hat Muallimi Ahmed Efendi'nin görevini ifa edemediğinden, yerine talip olanlardan ve hat numunesi gönderilen Abdullah Feyzi Efendi'nin tayin edildiği ancak Ahmed Efendi'nin görevine devam edememe sebebinin tahkik edilerek bildirilmesinin Kastamonu Vilayeti'ne bildirildiği” (Dosya 481, Gömlek 51, Fon MF.MKT).

27 Kasım 1900'de (04.08.1318 H) bucak **Evrenye**'dir:

“**Evrenye Nahiyesi**'nin Hamidiye karyesinde tedarik edilen arsa üzerine bir cami-i şerif ile bir mekteb inşası için sarfı lazım gelen on dokuz bin iki yüz yirmi üç

kuruşun Hazine-i Hassa-i Şahane'den tesviyesi hakkında Kastamonu Meclis-i İdaresi'nden Dahiliye Nezareti'ne mebus zabıt mefufatı ve nezaret-i müşarunileyhanın leffen takdim kılındığı. (Hazine-i Hassa; 119030)" (Dosya 1588, Gömlek 119030, Fon BEO).

02 Ocak 1901 (11.09.1318 H):

"**Evrenye Nahiyesi**'nin Hamidiye Karyesi'nde inşa olunacak camii ve mektep için sarfına ihtiyaç görülen mebalığ. (Dahiliye; 119030)" (Dosya 1604, Gömlek 120238, Fon BEO).

14 Şubat 1901'de (24.10.1318 H) bucak **Abana**'dır

"**Abana Nahiyesi** Muallimliği'nde bulunduğu sırada ifa ettiği hat muallimliğinden bir aylık alacağı olan Mudurnu Mekteb-i Rüşdiyesi Muallimi Feyzi Efendi'nin alacağının kendisine verilmesi" (Dosya 545, Gömlek 29, Fon MF.MKT).

28 Kasım 1901'de (17.08.1319 H) bucaklık **Evrenye**'ye geçer:

"**Evrenye Nahiyesi**'nin Hamidiye Köyü'nde mektep ve cami inşası için gerekenin yapılması" (Dosya 2562, Gömlek 54, Fon DH.MKT).

25 Ocak 1902'de (15 L 1319 H) bucak **Abana**'dır:

"Tahsisatı **Küre**'ye nakledilen rüşdiyenin Mepavri Nahiyesi'nde değil **Abana Nahiyesi**'nde olduğu ve yeniden açılmasına gerek görülmediği" (Dosya 601, Gömlek 29, Fon Kodu MF.MKT).

03 Şubat 1902 (21.11.1317 Rumi):

Sayd u şikar maksadıyla İnebolu'ya vürud eden Almanya sefareti başkatibinin, **Küre** ve **Abana** nahiyeleri cihetindeki seyahatinin tarassut altında tutulduğu (Kastamonu)" (Dosya 275, Gömlek 88, Fon DH.ŞFR).

6 Şubat 1902'de (27 L 1319 H) de bucak **Abana**'dır:

"**İnebolu**'nun **Küre** ve **Abana** nahiyelerinde av maksadıyla dolaşacak olan **Almanya** Sefareti Başkatibi Mösyö Hernik'in gizlice izlenerek ahval ve hareketlerinin bildirilmesinin ilgili makamlara tebliğ edildiği" (Dosya 2585, Gömlek 9, Fon DH.MKT).

09 Mayıs 1902 (26.02.1318 Rumi):

"**İnebolu** ve **Abana** arasındaki **İlişi** nam mahalle, deniz kenarından mürur eden Düyun-ı Umumiye kolcusu tarafından ele geçirilen gazetelerin ihrak edildiği ve kolcu ile sairenin de celbine teşebbüs olunduğu (Kastamonu)" (Dosya 283, Gömlek 119, Fon DH.ŞFR).

02 Temmuz 1902'de (26.03.1320 H) bucak **Evrenye**'dir:

"**Örenye Nahiyesi** Hamidiye Karyesi'nde tesisi arzu ve istida olunan cami ve mektebin inşaat masraflarının tesviyesine köy ahalisinin güçlerinin yetmeyeceğinin bildirildiği ve bu konuda masraflara karşılık bulunabilmesi için gereğinin icrasının Kastamonu Vilayeti'ne işar olunduğu" (Dosya 533, Gömlek 35, Fon DH.MKT).

06 Nisan 1903'te (08.01.1321 H) **Abana** bucaktır:

"Fuad Vapuru mürettebatından, **İnebolu** Kazası'nın **Abana** Nahiyesi'ne bağlı **Gülmet** Karyesi ahalisinden Kalender Oğlu Onbaşı Ahmed bin Mehmed adına tanzim edilen Tezkire-i Osmani'nin Bahriye Nezareti'ne gönderildiği" (Dosya 681, Gömlek 50, Fon DH.MKT).

14 Mayıs 1903 (16.02.1321 H):

"İnebolu Kazası'nın **Abana Nahiyesi**'ne bağlı İsmail Karye'sinde bulunan hane ve bostanına yapılan tecavüz neticesi mahdumu Yusuf'un şikâyeti üzerine karye ihtiyar meclisi azalarından ikisinin çocuğunu dövdüklerine ve saireye dair Dersaadet Kantar İdaresi'nde müstahdem Yusuf imzalı arzuhal üzerine gerekenin

yapılmasının Kastamonu Vilayeti'ne bildirildiği" (Dosya 707, Gömlek 69, Fon DH.MKT).

05 Temmuz 1903 (11.05.1321 H):

"İnebolu'nun **Abana Nahiyesi**'nin Çatal Zeytin Karyesi'nde yapımına başladığı sefinenin mezkur karye ahalisinden Hüsnü Efendi ve biraderlerince durdurulduğu, kendisi ve ailesine baskı yapıldığından bahisle İnce Mustafa Oğlu Mehmed imzalı arzuhal üzerine gerekenin yapılmasının Kastamonu Vilayeti'ne bildirildiği" (Dosya 747, Gömlek 51, Fon DH.MK)

25 Şubat 1905 (20.12.1322 H):

"Kastamonu'ya bağlı İnebolu Rüşdiyesi Muallimi Mustafa Rüşdi Efendi'nin **Abana Rüşdiyesi**'ne tayini sebebi ile yerine aynı mekteb muallim-i Sanisi Osman Efendi'nin tayini ve onun da yerine münasib birisinin tayin edilmesi gerektiği" (Dosya 834, Gömlek 17, Fon MF.MKT).

15 Nisan 1907 (02.03.1325 H):

"**Abana Nahiyesi**'nin Cibana Karyesi'nde mutasarrıf olduğu hane, karye hatibi Hüseyin Efendi tarafından yıkılarak enkazıyla kendi arazisinde hane inşa ettirdiği haber verildiğinden hukukunun muhafazasının karye ahalisinden Mustafa tarafından talep edildiği" (Dosya 1160, Gömlek 63, Fon Kodu DH.MKT).

18 Mayıs 1907 (05.04.1325 H):

"Hasta olan validesinin, kendisine bakmaları şartı ile **Abana**'nın Güveynikler karyesindeki tarlasını Macar Oğlu Abdullah ve Kardeşi Ömer'e verdikleri halde; annelerine bakmadıkları gibi, tarlayı geri vermekten imtina ettikleri hakkında Saadet Vapur-ı Hümayunu'nun dalgıç bölüğü mürettebatından İnebolu'lu Gevgin oğlu Hüseyin'in müracaatı üzerine gereğinin ifası" (Dosya 1166, Gömlek 102, Fon DH.MKT).

19 Temmuz 1908 (22.07.1326 H):

"İnebolu Kazası ahalisinden Ahmed bin Mustafa'nın **Abana Nahiyesi** belediye çavuşluğuna tayini talebi üzerine münderecatına ve ehliyetine göre muamele icrası" (Dosya 1276, Gömlek 60, Fon DH.MKT).

1908'de **Abana Bucağı**'nda **belediye** yoktur(*). Bir dönem bucaklığın **Evrenye**'ye geçmesiyle yitirilen belediye yeniden kurulamamış olabilir.

*) Osmanlı Arşivi 21 Temmuz 1908 (22 C 1326): "**Kastamonu**'ya bağlı **İnebolu** Kazası'nın **Abana Nahiyesi**'nin öneminden dolayı burada bir **belediye** dairesi teşkili talebi" (Dosya 74, Gömlek 35, Fon DH.TMIK.S). 25 Mart 1909 (03 Ra 1327 H) tarihli arşivde de "**Kastamonu** Vilayeti'ne tabi **Abana Nahiyesi** merkezinde bir **belediye** dairesi teşkilinin Şura-yı Devletce de uygun görüldüğü" bildiriliyor (Dosya 2776, Gömlek 46, Fon Kodu DH.MKT).

Yukarı Abana, **Abana**'dan ayrı muhtarlıktı. **Kastamonu** salnamelerinde "**Abana**", kimi kez "**Aşağı Abana**", "**Yukarı Abana**" diye iki muhtarlık olarak geçer. Bu iki muhtarlığı, Yukarı Abana Muhtarı **Çolak Hafız** (Mehmet Yücel, 1878) 1927'de birleştiriyor.

13 Eylül 1908 (17.08.1326 H):

"Kör İsmail ve Sadık nam kimseler maiyyetindeki bir takım asker firarileri ve kaçakçıların, İnebolu'ya tabi **Abana nahiyesi** ile civar karyelere tecavüz etmekte olduklarından derdestlerinin temini" (Dosya 1294, Gömlek 51, Fon DH.MKT).

17 Eylül 1908 (21.08.1326 H):

"Kastamonu'nun **Abana Nahiyesi** dahilindeki Ortasöğüt Karyesi'ne bağlı olan Cabana Karyesi'nin Ortasöğüt'ten fekk-i irtibatıyla Ovday Karyesi'ne bağlanmasına dair askeri mütalaanın bildirilmesi talebi" (Dosya 74, Gömlek 63, Fon DH.TMIK.S).

03 Mart 1909 (10.02.1327 H):

"Hanesi yanarak ailesi ile perişan olan **Abana Nahiyesi** ahalisinden Osman'a atıyye-i seniyye verileceği" (Dosya 2756, Gömlek 1, Fon DH.MKT).

Osmanlı Arşivi 25 Eylül 1809 (13.07.1324 Rumi):

"Abana'nın **Yukarıabana** karyesi ahalisinden ve bin üç yüz yirmi üç senesi birinci tertibinden olup **İnebolu** Kaymakamlığı tarafından gönderilmesi istenen Mazlum oğlu İsmail bin Mustafa'nın İzmir'e asker olarak sevk edildiği haber verildiğinden bu haberin doğruluğunun tahkiki" (Dosya 357, Gömlek 75, Fon Kodu: ZB).

27 Mayıs 1909'da (07.05.1327 H) bucak **Yukarı Abana**'dır:

"İnebolu'nun **Yukarı Abana Nahiyesi** ahalisinden Mustafa'nın tasarrufunda olan tarlanın aynı nahiyeye ahalisinden Hacı Hüseyin oğlu Ahmed Kaptan tarafından zabtedildiğine dair şikayetle ilgili vilayetçe tahkikat yapılması" (Dosya 2824, Gömlek 83, Fon: DH.MKT).

Burada arşivlerin tümünden söz etmiyoruz. Örneğin 1909 ile 1914 aralığında Abana'yı "**bucak**" gösteren 15'i aşkın arşivden burada yalnızca birkaçını veriyoruz.

10 Temmuz 1910 (03.07.1328 H):

"Jandarmalar tarafından darb ve işkence edildiğine dair İnebolu'dan **Abana Nahiyeli** Hacı Muhsinzade Mahir'in telgrafı hakkında tahkikat icrası" (Dosya 112, Gömlek 18, Fon DH.İD).

8 Aralık 1910'da (25.09.1326 Rumi), "Umum Ahali Adına Belediye Reisi (İnebolu) ve Aza'dan Osman"ın, İçişleri Bakanlığı'na yolladığı dilekçeden:

"...**İnebolu Kaymakamlığı**'na verilen emirnamede **Abana, Meset** ve **Küre** nahiyelerinin kaza; **Çatalzeytin, Evrenye** ve **Keşlik** köylerinin nahiyeye yapılmasıyla ilgili bir adet haritanın tanzim edilip gönderilmesinin emir buyurulduğunu öğrenen **Çatalzeytin** eşrafından iki kişinin kaymakamlığa gelip, vilayet merkezine gönderilen haritanın kat'iyyen kabul edilemeyeceğini bildirdikleri, **Abana**'nın kaza yapılması kararına karşı çıktıkları, **Çatalzeytin**'in kaza yapılmasını istedikleri..." (Ferhat Kütüklü-Kamil Tunoğlu, Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kastamonu, İstanbul 2012, s 535).

06 Temmuz 1911 (09.07.1329 H):

"İnebolu Kazası'na mülhak **Abana Nahiyesi**'nin Ayvan Karyesi ahalisinden Mustafa b. Salih'in mezkur nahiyenin Arsızlar Karyesi'ne nakl-i mekan muamelesinin yapılması" (Dosya 22, Gömlek 91, Fon DH.SN..THR).

28 Mayıs 1913 (21.06.1331 H):

"İnebolu Kazası'nın **Abana Nahiyesi** Kınalı köyünde ikamet eden zevcesinin nafaka ve hayvanlarının yiyeceğinin, aynı köyden Yusuf Oğlu Haşim tarafından gasb olduğuna dair Nizamiye Evrak Kalemî'nde Müstahdem Aziz Çavuş'un Harbiye Nezareti'ne verdiği arzuhal" (Dosya 43, Gömlek 63, Fon DH.H).

30 Mart 1914'te (17.01.1330 Rumi) **Abana Belediye Başkanı Mehmet Ali Bey**, İçişleri Bakanlığı'na çektiği telgrafta, **Abana**'nın "30 bini aşkın oturanı ve 84 köyü" olduğunu vurgulayarak **ilçelik** ister (telgrafın özgünü için bakınız: İnebolu-"Telgraf-Telefon").

Osmanlı Arşivi **10 Nisan 1914** (14.05.1332 H):

"**Abana Nahiyesi**'nin **kaza** yapılması isteğiyle ahali adına Belediye Reisi Mehmed Ali tarafından çekilen telgraf" (Dosya 3, Gömlek 58, Fon DH.İ.UM.EK).

14 Mayıs 1914 (18 C 1332 H) tarihli arşivde de Abanalıların “ilçe” olma istekleri var:

“1- **Sinop**'a bağlı **Gerze** nahiyesinin üçüncü sınıftan kazaya tahvil edildiği.
2- **Koçhisar, Abana ve Göre** nahiyelerinin kazaya tahviliyle **İnebolu**'nun **liva** haline ifrağı isteği” (Dosya 204, Gömlek 19, Fon DH.İD).

26 Mayıs 1914'te (01.07.1332 H) **Abana** ilçedir:

“**Abana Kazası'nın Alçılar**(*) Karyesi ahalisinden Ayanoğlu Numan'ı katleden Ayanoğlu Mustafa'nın derdest olunarak adliyeye teslim edildiği” (Dosya 75, Gömlek 6, Fon DH.EUM.EMN).

*) Buradaki “**Alçılar Köyü**” kuşku uyandırıyor. O zamanki **Abana** İlçesi bugünkü **Bozkurt** ve **Çatalzeytin** ilçeleriyle **Evrenye** dolayını da kapsıyor. Bugünkü **Bozkurt**'un **Şeyhoğlu Köyü**'ne yakın, **Devrekâni** sınırları içinde bir **Alçılar Köyü** var (1955'te **Küre** İlçesi'nden geçmiş). Arşivlerde **Abana**'ya bağlı gösterilen şu köylere de rastladık: **Aşağıgövde, Beyler, Asmakoz, İnaye Doğanı, DİDİ, İnaye Doğanı, Söğüd, TUZ, ABA, Ayvat, Dağdivanı İsmail, AYVAN, KINALI, CELEBLER, ARSIZLAR, Ebih, Gödele, Zive, ZAVİYE, Satarcık, İBİŞ, İliş, Dağdivanı** (büyük yazılanlarda **Abana**'nın **İnebolu** ya da **Kastamonu**'ya bağlı olduğu vurgulanıyor). Yalın yanlışları almadık. Almaçokuru'nun “**Elmaçukuru**”; “**Gülmet**”in “**Gölmüt**” olduğunu anlıyoruz. “**Güveynikler**” sözcüğü geçerken “**Macaroğlu Abdullah**”tan söz ediliyor. Bundan, “**Göynükler**” olduğunu anlıyoruz. 13 Eylül 1908 (21 Ş 1326 H) tarihli arşivde de “**Kastamonu**'nun **Abana** Nahiyesi dahilindeki **Ortasöğüt** karyesine bağlı olan **Cabana** karyesinin **Ortasöğüt**'ten fekk-i irtibatıyla **Ovday** karyesine bağlanmasına dair askeri mütalaanın bildirilmesi talebi”nden söz ediliyor. Burada anılan yerlerin **Ortasökü, Cabana** ve **Oday** olduğunu anlıyoruz. Osmanlı'nın ne yapacağı belli olmaz ama, kuşku duyulan bir başka durum da 30 Mayıs 1914'te (ilçe olma isteğinden 16 gün; ilçe olarak gördüğümüzden 4 gün sonra) **Abana**'nın yeniden “**bucak**” görünmesidir: “**İnebolu Kazası'nın Abana** Nahiye'sinde Kuru Nasuhoğlu Mehmed'in makdumu Hasan'ın katili Hüseyin B. Hamza'nın derdest olunarak adliyeye teslim edildiği” (Tarih 05 B 1332 H. Dosya 75, Gömlek 48, Fon DH.EUM.EMN).

30 Mayıs 1914 (05.07.1332 H):

“**İnebolu kazasının Abana nahiyesinde Kuru Nasuhoğlu Mehmed'in Makdumu Hasan'ın katili Hüseyin b. Hamza'nın derdest olunarak adliyeye teslim edildiği**” (Dosya 75, Gömlek 48, Fon DH.EUM.EMN).

1914'te **Çatalzeytin** 24 köyle **İnebolu**'ya bağlı bir bucak olarak **Abana**'dan ayrıldı (1909'da da **Çatalzeytin**'in kısa bir bucaklığı var).

31 Temmuz 1914 (03.09.1332 H):

“**Abana Nahiyesi** Tapu Memuriyeti Vekaleti'ne izam olunan **İnebolu Kazası** Tabu Memuru Rıfki Kamil Efendi'ye sülüs nisbetinde vekalet maaşı itasının tensip edildiği. (Maliye)” (Dosya 4301, Gömlek 322545, Fon BEO).

1916'da (1334) **Küre** Bucağı'ndan 11 köy **Abana**'ya geçti (Küre'nin son ilçeliği 1925'tir. **Devrekâni** de 1944'te ilçe oldu*).

*) Osmanlı Arşivleri'nde **Devrekâni**'nin bucak ve ilçelik yılları: **Bucak**: 1665, 1667, 1669, 1678, 1695, 1697, 1699, 1718. **İlçe**: 1719. **Bucak**: 1722, 1725, 1730. **İlçe**: 1731. **Bucak**: 1735, 1739, 1754, 1758, 1763, 1767. **İlçe**: 1774 (1 Nisan). **Bucak**: 1774 (2 Ekim), 1788, 1789, 1791. **İlçe**: 1793. **Bucak**: 1801, 1802. **İlçe**: 1803. **Bucak**: 1805. **İlçe**: 1812, 1814. **Bucak**: 1815. **İlçe**: 1817, 1838, 1840, 1845, 1846, 1849, 1850, 1852, 1853, 1858, 1859, 1861, 1862, 1864, 1866, 1873. **Bucak**: 1874, 1879, 1887, 1888, **İlçe**: 1890. **Bucak**: 1891, 1892, 1893, 1894, 1898, 1899, 1902, 1905, 1906, 1907, 1908, 1910, 1914. **İlçe**: 29 Haziran 1919. Cumhuriyet devrindeki ilçeliği: 1944 (Cumhuriyet Arşivi, 19 Ağustos 1944: “**Kırıkkale, Şabanözü, Kurşunlu, Turhal, Çekerek, Çayeli, Kaman, Yatağan, Afşin, Devrekâni, İvrindi, Çaycuma, Akyazı, Ulus, Taşova** ve **Alaçam** ilçelerinin kurulması ve sınırlarının tesbiti”).

1916'da da **Abana** yine kısa bir süre için bucaklığını yitirdi: **Enver Paşa**'nın (1881) girişimiyle bucaklık **Evrenye**'ye verildi ve yeni bucağın adı “**Evrenpaşa**” oldu (o sıralarda **Enver Paşa**'nın Babası **Ahmet Bey**, **Evrenye** yakınındaki **Darsu Köyü**'nde oturuyordu).

60 köy muhtarının mühürleri olan uzun bir dilekçeyle (kimi köyler için hem muhtar, hem yaşlılar kurulu üyesi mühür bastığından, köy sayısı 48 olarak

belirlendi), 9 Ocak 1916'da (27 Kanunevvel 1331) bucaklığın **Abana**'ya geri verilmesi, ya da **Abana**'da yeni bir bucak kurulması için **Kastamonu İl Genel Meclisi**'ne (vilayet genel meclisi) başvurulur (Ferhat Kütüklü-Kamil Tunoğlu, Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kastamonu, İstanbul 2012, s 521).

Osmanlı Arşivi 12 Mart 1916 (07.05.1334 H):

"İnebolu Kazası'na bağlı **Abana** Nahiyesi merkezinin **Enverpaşa** olarak değiştirilen **Avrine** köyüne nakline yapılan itirazların reddedilerek, alınan nakil kararının uygun bulunduğuna dair" (Dosya 79, Gömlek 19, Kodu DH.İ.UM.EK).

Osmanlı Arşivi 09 Mayıs 1916 (06 B 1334 H):

"**Abana** Nahiyesi merkezi **Evrenye** Köyü'ne nakledilmişse de isminin **Enver Paşa** olarak değiştirilmesinin vilayetin selahiyeti olduğuna dair" (Dosya 45/-3, Gömlek 23, Fon DH.İ.UM).

Evrenye'de 1916'da belediye de kurulur. 1881'de de (bucaklığın **Abana**'ya geçmesinden bir yıl önce) **Evrenye**'de **belediye** var (Kastamonu Salnamesi).

Osmanlı Arşivi, 9 Mayıs 1916 (6 B 1334 H):

"İnebolu'ya bağlı **Enverpaşa** Nahiyesi'nin gelişmeye müsait hali gözönüne alınarak, **belediye** teşkiline izin verildiği (Dosya 86, Gömlek 39, Fon DH.UMVM).

Evrenye'nin bu 1916'daki bucaklığının iki yıldan çok sürdüğünü yazarlar var.

İçişleri Bakanlığı Genel Müdürlüğü'nden aldığımız, dilekçemize 20 Aralık 2000 tarihli yanıtta, "Abana Nahiyesi'nin 1916 yılında bucak merkezinin **Evrenye** Köyü'ne taşınması ile **Evrenpaşa** adını aldığı, 1918 yılında nahiye merkezinin **Abana** Köyü'ne taşınarak, nahiyenin tekrar **Abana** adını aldığı" bildirilmektedir.

Adil Tıglioğlu (İnebolu, 1902):

"...İşte bu **Enver Paşa**'nın (1881) babası Hacı Ahmet Bey (ki, uzun boylu, beyaz gür sakallı, vakur bir zat idi), **Evrenye**'nin **Darsu** Köyü'nden olduğu için 1915 senesinde **Abana**'nın nahiye (bucak) merkezini alıp, Evrenye'ye oturtular. Adına da '**Enverpaşa** Nahiyesi' dediler. **Namık Bey** isminde şişman, uzun boylu, iri yapılı ve iri burunlu 55-60 yaşlarında bir nahiye müdürü vardı. Harp bitinceye kadar bu merteye devam etti. Tabii Abana köy olmuştu. Harp bittiğinde aslına dönüşerek Evrenpaşa Nahiyesi'ni aldılar, **Abana**'ya iade ettiler. Evrenye yine köy, Abana nahiye oldu. Ama bu işlemde Evrenyelilerin hiç kusurları ve suçları yoktur. Bu davranış, Evrenyelilerin istekleriyle değil, siyaseten olmuştur" (AG, 15 Haziran 1978).

İhsan Ozanoğlu (Kastamonu, 1907):

"1916'da nahiye merkezi **Evrenye**'ye kaldırılmış, 1918'de ise müdürlük yine **Abana**'ya naklolunmuştur" (Kastamonu Kütüğü, İstanbul 1952, s 90-91).

Evrenye'nin 1916'daki bucaklığı iki yıl değil, bir yıldan az sürdü. Ya da hem **Abana**, hem de **Evrenye** bucaklığını sürdürdü (arşivlere göre **Abana** bu devrede yukardakilerden başka 12 Mart 1916, 2 Mayıs 1916, 30 Nisan 1917, 2 Mayıs 1917, 26 Eylül 1917'de "**bucak**" görülüyor. Bu tarihlerde **Evrenye**'nin bucaklığı yok).

Kastamonu Valisi'nin **İçişleri Bakanlığı**'na yolladığı 25 Ocak 1917 (12 Kanunsani 1332) tarihli yazı:

"İnebolu Kazası'na bağlı **Çatalzeytin** ve **Enverpaşa** nahiyeleri ortasında, nahiye merkezlerine uzak mesafede bulunan, **48 köyden** mürekkep olmak üzere yeni bir nahiye teşkili ve adının '**Abana**' olması, tapu ve vergi kâtiplerinin de iş bu nahiye merkezinde vazifelendirilmesi hakkında yapılmış olan müracaat ve teklif, **Vilayet Genel Meclisi**'nde görüşülerek uygun bulunmuştur. Bu köylerin isimleri yazılı liste ile, halkın dilekçesi ekte taktim edilmiştir" (Ferhat Kütüklü-Kamil Tunoğlu, Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kastamonu, İstanbul 2012, s 523).

6 Şubat 1917 (13 R 1335 H) tarihli arşivde **Abana**'nın da bucak olmasının uygun bulunduğu belirtiliyor:

“**İnebolu** Kazası'na tabi **Çatalzeytin** ve **Enverpaşa** nahiyeleri ortasında ve nahije merkezine uzak bir mesafede bulunan 48 köyden mürekkep olmak üzere bir nahije teşkiliyle isminin **Abana** olması hakkında yapılan müracaat ve teklifin Vilayet İdare Meclisi tarafından uygun bulunduğu” (Dosya 27, Gömlek 46, Fon DH.İ.UM.EK).

15 Şubat 1917'de (22.04.1335 H) **Abana** Bucaktır:

“**İnebolu**'da **Abana** nahiyesinde teşkiline lüzum görülen belediye hakkında malumat-ı mahalliyenin beyanı” Dosya 1682, Gömlek 19, Fon Kodu: ŞD).

07 Mayıs 1917 (15.07.1335 H):

“**Abana nahiyesinde meydana çıkarılan cıva madeninin İbrahim, Derviş, Mehmed Fahri ve Osman Nuri efendilerin uhdelere ihalesi. (Maliye, Orman ve Maadin; İD/131)**” (Dosya 4468, Gömlek 335078, Fon BEO).

10 Ekim 1917 (16.03.1335 H):

“**Abana nahiyesi**'nde çıkarılan cıva madeninin ihalesi. (Dersaadet 29)” (Dosya 2837, Gömlek 41, Fon ŞD).

28 Aralık 1917 (12.02.1336 H):

“**İnebolu**'nun **Abana nahiyesinde** Orman Bekçibaşısı Veziroğlu Şükrü ve rüfekası haklarındaki evrakın gönderildiği. (Merci-i Dava 1) (Dosya 3203, Gömlek 18, Fon ŞD).

29 Mart 1919 (26.6.1337 H) tarihli arşiv, “**Evrenye Nahiyesi Merkezi**'nin **Abana**'ya nakli”ni yaparak, **Abana-Evrenye** çekişmesindeki son noktayı koyar:

“**Kastamonu**'da **Evrenye** Nâhiyesi merkezinin **Abana**'ya nakli” (Dosya 10/-2, Gömlek 2//27, Fon DH.İ.UM).*

*) Kararlar genellikle önce “**il genel meclisi**”nde alınır. Kimi kez ilin kararı uygulanmaz. Kimi kez de, aşağıdaki örnekte olduğu gibi karar alınması istenir. **Abana**'nın son **bucaklık** kararı öncesinde **Kastamonu Valisi**'nin (İbrahim Hakkı Bey) **İçişleri Bakanlığı**'na (Dahiliye Nezareti) 2 Mart 1919 (5 Mart 1335) tarihli yazısı: “Devletlü Efendim Hazretleri. **İnebolu Kazası**'na bağlı **Evrenye Nahiyesi** merkezinin, merkezi kadim'i olan **Abana**'ya nakli ve '**Abana Nahiyesi**' olarak isimlendirilmesi hakkında nezaretinden (İçişleri) gelen 7 Ocak 1335 tarih ve özel numaralı emirnamenin, toplantı halinde bulunan **Vilayet Genel Meclisi**'ne hemen havale edilip, '**Enver Paşa**' adıyla anılan **Evrenye Nahije Merkezi**'nin **Abana**'ya nakli ve '**Abana Nahiyesi**' olarak isimlendirilmesi hakkında meclisi umumice karar alınmış bulunduğunu arz ederim” (Ferhat Kütüklü-Kâmil Tunoğlu, “Osmanlı Arşiv Belgelerinde Kastamonu, İstanbul 2012, s 541).

Evrenye, eski haritalarda hiçbir zaman **Abana**'nın önüne geçememesine karşın (Evrenye'nin gösterildiği çok az sayıdaki haritada Abana var; Abana ve Apana'nın gösterildiği pek çok haritada Evrenye yok), bucaklık ve ilçelik konusunda zaman zaman **Abana**'nın (dahası **İnebolu**'nun da) önüne geçebilmiştir.

Abana 1920'lerde **tam donanımlı** bir bucakken, 1930'lu yılların başlarında kimi birimlerin kaldırıldığı anlaşılıyor.

Cumhuriyet Arşivi 1 Aralık 1924:

“**Küre** ve **Abana**'da bir **tapu** memuru çalıştırılması hususunda **Kastamonu** Milletvekili Ahmet Mahir'in teklifi” (Dosya 12210, Fon 30..10.0.0, Yer 134.961..10).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk “yönetim kadrosu” listelerinin yayımlandığı “1926 **Devlet Salnamesi**”nde Abana Bucağı'nda “**Sulh Hakimi Mustafa Bey**”in de görev yaptığı yazılıdır.

Nuri Eren (1920):

“Ben **Abana**'da 1920'lerin sonuna dek adliye olduğumu biliyorum. Sulh yargıçlığı, nüfus memurluğu ve tapu dairesi vardı. Hükümet, bugünkü (2002) balık satılan yerdeki **Hacıyüzbaşı**'nın yapısıydı” (özel söyleşi).

13 Şubat 1937'de Abana Merkez Muhtarı 1904 doğumlu **Mustafa Şenol**'un (imza "M Şenol" olarak okundu) 8 köy muhtarı (**Toza, Iğrava, Gelevye, Zirna, Sinciros, Hacıveli, Bayramgazi ve Göynükler**) ve 2'si merkezden 14 üyenin imzaladığı (köylerdeki "mühür") ve **İçişleri Bakanlığı**'na verdikleri dilekçede yeniden "tam donanım" isteniyor(*)).

*) "Nahiyemiz bulunan **Abana**, 60 köyü ve 30.000 nüfusu havidir. Merkezin **İnebolu**'ya mesafesi karadan 6 saat ve köylerinin kısmı küllisi de 14 saat gibi uzaklığı vardır. Nüfus, vergi, tapu ve mahkeme işlerinde tam teşekküllü olduğu hengamda halkın kolaylıkla işleri görülüyordu. Halbuki beş altı sene evvel tam teşekküllü olan bu nahiyeden bu teşkilat kaldırılınca, köylümüz bu gibi dairelerde kolaylıkla gördükleri işleri yaptırabilmek için **İnebolu** gibi 14 saatlik karadan, yolsuz ve dağlık arazide gitmek külfetinde kalmak suretiyle ezilmekte bulunmuştur. Halkın ve köylünün şu müşkülâtını kaldırmak gayesiyle emsaline kıyasen tam teşekküllü nahiyeye haline tekrar konulması hakkında 1934 ve 1935 senelerinde iki defa yüksek vekâletten dilemiş isek de, bütçenin imkânsızlığından bu dileğimiz is'af buyurulmamış ve halk, köylü de bu müşkülâtı iktiham edegelmekte bulunmuştur. Hükümet-i Cumhuriye'mizce halkın ve köylünün refah ve kalkınması için bütçe meselesi mevzubahis olamayacağından, hükümete her suretle sadakatı bulunan halkımızın 14 bin lira kıymetinde kargir hükümet, 2 bin lira kıymetinde bir telgrafhane, 7 bin lira kıymetinde beş sınıflı bir ilkokul ve 2 bin lira kıymetinde bir köy konağı binaları gibi tesisatı sırf kendi çalışma ve mali kuvvetleriyle meydana getirmişlerdir. Halkın ve köylümüzün şu fedakârlığı derpiş buyurularak, kendilerinin resmi devairde olan işlerinin tedviri için kaza merkezi olan **İnebolu**'ya kadar gitmek suretiyle katlandıkları mezalim ve müşkülattan bir an evvel kurtarılmak üzere lağvedilmiş olan tam teşekkülün tekrar nahiyemizde bu yıl ihyasını sevgi ve saygılarımızla arzederiz" (Varol Yazgan).

1945'te yeniden ilçe olan **Abana**, bugünkü **Bozkurt** ve **Çatalzeytin** ilçeleriyle **Evrenye** çevresini de içine alıyordu. 1945'te **Abana**'nın 83 köyü vardı (merkezle beraber 84 muhtarlık) ve ilçenin **İnebolu** ile sınırını **Adıyaman Deresi** oluşturuyordu (Abana'nın 1945'te ilçe oluşunu ve bu ilçeliğin kaldırılışını ayrı bölümlerde işleyeceğiz).

1948'de **Devrekâni**'nin **Şeyhoğlu Köyü Abana**'ya geçti (Cumhuriyet Arşivi).

1949'da **Abana**'nın 8 köyü **İnebolu**'ya bağlandı. Bu köyler **Evrenye, Namazgah, Ketî, Kazla, Çerçille, Zerveli, Güde** ve **Ayvat**'tır (Cumhuriyet Arşivi).

1951'de **Hacıveli** ve **Bağlık** (Iğrava) **Abana** Belediyesi'ne bağlandı (Cumhuriyet Arşivi).

1952'de **Abana**'nın (Çatalzeytin'le beraber) 74 köyü vardı.

1953'te Abana'nın **Dibek, Hayrioğlu** ve **Gedefi** köyleri, **İnebolu**'ya bağlandı (Cumhuriyet Arşivi).

Abana 1954'te(*) siyasal nedenlerle (1950 Genel Seçimleri'ni **DP** kazanınca, (**Abana**'daki seçmenlerin **CHP**'li olması nedeniyle) "**köy**" yapıldı.

*) İlçeliğin kaldırılma yılını "**1954**" olarak algılıyoruz. 21 Aralık 1953'te çıkan karar, 6 Ocak 1954'te uygulandı.

Kaldırılan belediye 1957'de yeniden ve son kez kuruldu.

1962'de **Konakören Köyü** (Toza) de belediye sınırlarına alındı (Cumhuriyet Arşivi).

"**Abana**" adı 1963'te "**Altınyaka**" olarak değiştirildi. Belediye Başkanı **Fahri Yazgan**'ın (1916) çabasıyla **Danıştay**'a "dava" açılarak 1965'te "**Abana**" adı geri alındı.

Abana, **Anayasa Mahkemesi** kararı sonucu (Bozkurt'la beraber) 1967'de **İnebolu**'ya bağlı bir **bucak**; 1968'de de yeniden ve son kez **ilçe** oldu (Bozkurt da ilçe oldu).

Dünya tarihinde **Abana** gibi bu denli yönetimiyle çok oynanan (köylük, bucaklık ve ilçelik arasında gidip gelen) bir başka yer olamaz!

Bugün 1 belediyesi, 5 mahallesi ve 10 köyü bulunan **Abana**'nın 7'si doğal kumsal olmak üzere 11 km uzunluğunda deniz kıyısı var. Yüzölçümü bakımından **Kastamonu**'nun en küçük ilçesi(*) olan **Abana**'nın (33 km²) en yüksek yeri 300 m'dir.

*) Oturana bakımından da en küçük ilçe **Ağlı** (toplam 2.944 kişi); sondan ikinci de 3.504 kişiyle **Abana**'dır (2011).

“**Abana** İlçesi'ndeki 3322 hektar arazinin 1743 hektarında **kuru tarım** (% 52,5) 2 hektarında **sulu tarım**, 199 hektarının **bahçe**, 58 hektarının da **zeytinlik** olarak kullanılmaktadır. Ayrıca 1092 hektar (32,9) **orman-funda**, 74 hektarı da **yerleşim alanı**dır. **Kuru tarım** yapılan alanın % 16,1 **orta eğimli**, % 83,9'u **dik eğimlidir**. Toprakların % 1,8'i **orta derin** geri kalanı da **sığ** ve **çok sığ**dır. İli'n yıllık **nüfus artış hızı en yüksek** olan İlçesi % 008,8 ile **Abana**"dır (Kastamonu İl Çevre ve Orman Müdürlüğü 2006 yılı raporu, Kastamonu 2007).

Abana'dan tarih boyunca hiçbir ordu geçmedi. **İhsan Ozanoğlu** (1905), **Abana**'yı bir kez **Rusların**; bir kez de **Kurtuluş Savaşı**"nda **Yunanlıların** bombaladığını yazar(*).

*) “**Candaroğulları** çağından beri pek iyi malumunuz olan Abana'da askeri bir hareket olmamıştır. Ancak, sahildeki deniz vasıtaları bir defa **Rusların** bombardımanına maruz kalmış; bir defa da **Milli Mücadele**'de kasaba **Yunanlılar** tarafından bombardıman edilmiştir” (Kastamonu Kütüğü, 1952, s 91). “**Turistik Kastamonu**” adlı yapıtta da (Kastamonu Halk Eğitim Merkezi Yayınları-1, 1958) bu konuya değinilmiş (s 23-24): “...**Türk-İslam** çağında ise **Rusların** sahildeki deniz vasıtalarını uzaktan bombardıman etmesi, bir defa da **Yunan** harp gemilerinin birkaç mermi savurması tarihe mal olmuş hadiselerdendir.”

22 Nisan 1791 (18 Ş 1205 H) tarihli **Osmanlı Arşivi**'nde beş **Rus** gemisinden **Abana** ve **Çatalzeytin** dolayında sandalla karaya çıkıldığı ve halka zarar verildiği yazılıyor:

“Beş adet Moskov gemisinin **Abana** ve **Çatalca** İskelesi civarına demir attıkları ve sandallar ile kıyıdaki halka zarar verdikleri” (Dosya198, Gömlek 10010, Fon HAT).

Hayati Tahsin Yılmaz (“**Abana Belgeseli**” 2. baskı çalışması)